

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філософських наук, професора, завідувача кафедри суспільних наук Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Андрушенко Тетяни Іванівни на дисертацію Препотенської Марини Петрівни «Буття людини мегаполісу (соціальні, культурні та екзистенціальні виміри)» на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Дисертаційне дослідження Марини Петрівни Препотенської «Буття людини мегаполісу (соціальні, культурні та екзистенціальні виміри)» відзначається гострою актуальністю. Необхідність аналізу урбаністичної проблематики у філософському дискурсі є нагальною вимогою часу, оскільки з кожним роком нарощуються масштаби міського життя, а разом з тим поширюються кризові явища у бутті людини міста: самотність у натовпі, робоча гіперінтенція та емоційне випалювання, втома від недосконалого міського трафіку та загального напруженого темпоритму. Авторка справедливо зазначає, що мегаполіси несуть глобальні соціальні протиріччя і техногенні загрози, стають небезпечним життєвим простором за умови природних і соціальних катакліzmів та конфліктів, військових дій та терористичних атак. Можна сказати, усі проблеми людства концентруються у великих містах, і разом з тим саме у мегаполісах можливі історичні позитивні перетворення.

Звернемо увагу на те, що вже у 1 розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження буття людини мегаполісу» дисерантка відкриває парадокс історично складеної дихотомії міських досліджень – тлумачення феноменів великого міста або суто у негативному, або суто у позитивному ключі, наголошує, що це залежить як від суб'єктивного досвіду того чи іншого автора, так і від природного розвитку міста у єдності і боротьбі протиріч. Можна погодитися, що зазначені факти зумовлюють актуальність застосування діалектичного методу дослідження.

Разом з тим, як вірно вказує М.П. Препотенська, існує багато екзистенціально амбівалентних явищ у житті міської людини, що у свою чергу вимагає інтегративного підходу. Саме вироблення і застосування такого підходу – інтегративної соціальної філософії мегаполісу – дозволило дисертантці прискіпливо проаналізувати аспекти багатовимірності міського буття у масштабах мегаполісу: метод метаантропології надав змогу показати екзистенціальну діалектику міського мешканця від буденності до творчого осягнення міста, семіотичний підхід презентував ці процеси у знакових системах, соціологічні методи забезпечили моніторинг повсякденних міських проблем, а тлумачення мегаполісу у єдності його тіла, душі і духу сформували антропоцентричний характер дослідження. Інноваційним здобутком 1 розділу дисертації є визначення постмодерністських особливостей погляду на місто. Вперше синтезовано постмодерністські ідеї в руслі урбаністики на кшталт міських гетеротопій, топофілії, тлумачення мегаполісу як дисциплінарного простору, сіті-драми, суспільства споживання в колі гіперреальності. Це дозволило дисертантці вийти на проблематику дійсного і недійсного буття у мегаполісі. Okрім того, у роботі містяться чисельні соціально-філософські узагальнення щодо соціальної стратифікації міста, моделей оптимального управління містом, стосунків влади і громадянського суспільства, подолання відчуження людини і соціуму тощо.

Привертає увагу розгорнутий у розділі 2 «Мегаполіс як ідея і образ» історичний та культурознавчий екскурс щодо функціонування ідей та образів міст у соціальному бутті людини. Раритетним є аналіз фактів знецінення соціокультурного багатства міста у разі ставлення до нього як до товару чи статусного об'єкту. Можна погодитися з тим, що межа між містом-брендом і містом-симулякром досить тонка, і саме від рівня особистісного розвитку людини залежить рівень духовного пізнання міста. Інноваційно ззвучить ідея щодо художнього втілення образу мегаполісу у якості фону мистецьких сюжетів, або у якості самостійного героя. Розділ відрізняється чисельними

цікавими прикладами художнього осягнення мегаполісу в кіно, літературі, музиці, в живописі.

Розділ 3 «Соціальні, культурні та екзистенціальні виклики мегаполісу» відзначено інноваційним використанням у руслі соціальної філософії понять фракталів та інтегралів для розкриття специфіки природи мегаполісу та багатогранності людини міста. Дисертантка доводить, що фрактальне середовище і соціальні практики городян у міських локаціях формують типові варіанти стосунків людини з міським простором. Виявлені соціальні практики (інтервенція, пристосування, засвоєння, подолання, перетворення) виступають як життєвий вибір цінностей, як світоглядні установки городян. Цікавим аспектом роботи у цьому контексті стало пояснення суті деяких міських субкультур через екзистенціали свободи чи несвободи, соціальної аномії чи соціальної активності.

Розділ 4 «Соціокультурні та екзистенціальні стратегії і модуси буття людини мегаполісу» присвячений визначеню провідних екзистенціалів буття людини мегаполісу та їхнього соціокультурного виявлення. Інноваційним здобутком розділу є узагальнення способів соціальної адаптації міської людини у стратегіях ви-живання та в-живання у місто. Особливо цікавим є дослідження феномену «гедоністичної гіперфагії» – нестримної спраги збагачення та споживацтва, що призводить до духовної деградації особистості. Провідною інновацією розділу є виявлення і обґрунтування типології містян відповідно екзистенціальним вимірам їхнього буття та соціокультурним характеристикам: Обиватель, Шукач, Творець. В аналізі стратегій пошуку та творчості людини міста дисертантка показує поряд із драматичними екзистенціалами буття у мегаполісі такі феномени, як любов до міста, воля до комфорту та формування інтегральної натури містянина. Привертає увагу характеристика комунікативних аспектів мегаполісу, як то провідна роль дискурсу полілогу, визначення особливого стилю спілкування чоловіків і жінок у великому місті – гендерлекту. Загалом дисертантка вдало розкриває гендерний аспект комунікації, показуючи ризик поверхневості

гендерних стосунків у великому місті та разом з тим – можливість такої зустрічі чоловіка і жінки, що стає любов’ю-цілісністю, яка зумовлює і любов до міста.

Логічним підсумком інтегрального дослідження багатовимірності й багатоаспектності буття людини мегаполісу є 5 розділ роботи. М.П. Препотенській вдалося узагальнити соціокультурні та екзистенціальні маркери буття людини мегаполісу, що в ідеалі дають змогу вважати таку особистість найліпшим на сьогоднішній день втіленням дійсно міської людини *Homo Urbanus*. За умови розгортання соціальних стратегій у руслі творчості, особистісної гармонії та набуття міської ідентичності, *Homo Urbanus* набуває інноваційних рис, які дозволяють припустити, що великі міста сприяють формуванню нового типу людини. Серед суто інноваційних ознак зазначимо виявлені дисертанткою сенсорну селекцію, інтегральність, здатність до формування «розумного» натовпу, вміння створювати фрактальний простір для діяльності спільнот. Переконливо обґрунтовано також інноваційні риси мегаполісу як максимального на сьогоднішній день втілення ідеї міста: штучна природа, тривимірна експансія, сенсорна атака, специфічна темпоральність (режим Non stop, «загублення» часу), формування медіаполісу у реальному та віртуальному вимірах буття, суб’єктність міста аж до статусу соціального актора та метафоричної особистості. Погоджуємося і з тим, що вищим проявом дійсного буття у мегаполісі та виявом міської ідентичності є процес олюднення міста.

Дещо окремим смисловим фрагментом роботи стоїть 6 розділ, в якому М.П. Препотенська робить цікаву спробу експлікувати винайдені ідеї в український контекст. Деяка логічна відірваність розділу пояснюється, мабуть, унікальністю українського досвіду мегаполісів та унікальністю прийдешнього історичного й драматичного часу, який ми переживаємо. Очевидно, що феномен українського мегаполісу ще майже не розкритий у вітчизняному філософському надбанні і потребує окремого

фундаментального дослідження у форматі дисертації. Проте саме у роботі М.П. Препотенської ми знаходимо орієнтири такого дослідження.

Авторці вдалося переконливо показати типові явища української урбаністики. Відзначимо історичне обґрунтування проблематики, вдалу апеляцію до перших аналітичних праць щодо проблем села і міста в історії української науки і літератури. Особливої уваги заслуговують виявлені т.зв. імітації соціального життя, поширені в українських великих містах. Марина Петрівна пояснює їх наявність збігом історичних трансформацій та геополітичних особливостей розвитку нашої країни. Імітація пасіонарності та імітація бідності й багатства – найбільш вдалі, на наш погляд, знахідки серед соціальних феноменів буття великих міст.

Вперше проаналізовано нові комунікативні коди українців у контексті подій Революції гідності та АТО, окреслено нові типи українців, обґрунтовано феномен «повернення полісу» у разі революційних подій на площах міст. Справедливо зазначено, що ці явища лягають в основу нової національної геройки та міфології. Можна погодитися, що події 2013-2015 рр. окрім багатьох трагічних сторінок показують народження громадянського суспільства в Україні, набуття справжньої національної та міської ідентичності. У розділі проаналізовано інноваційні для України міські практики на кшталт ревіталізації, творення креативних локацій, а разом з тим – креативних спільнот горожан, формування креативного класу.

Поряд з перевагами дисертаційного дослідження М.П. Препотенської слід зазначити аспекти роботи, які потребують уточнення і викликають запитання.

1. Напевно існують соціокультурні й екзистенціальні особливості буття мешканців столичних мегаполісів. Адже статус столиці вочевидь підсилює соціальне звучання міста, надає більшої відповідальності соціальним рухам горожан. Дане питання не знайшло гідного відображення у роботі.

2. У тексті дисертації зазначена пропозиція розробки такого напрямку знань, як екзистенціальна урбаністика. Нажаль, у загальних висновках ця ідея проігнорована.
3. Інноваційна ідея про те, що революції у сучасних мегаполісах знаменують «повернення полісу», долають поліцентризм міст і відроджують дух полісної демократії, заслуговує, на наш погляд, більш прискіпливих наукових розвідок в історію світових революцій.
4. Серед різновидів образів міста занадто факультативно відображені поняття іміджу, яке вочевидь є переходною ланкою між природним сприйняттям образу міста та його штучним конструюванням.

У той же час висловлені зауваження мають дискусійний характер та не можуть вплинути на високий науковий рівень, новизну та достовірність результатів дисертації М.П. Препотенської. Представлена на відгук дисертація є ґрунтовним науковим дослідженням, що свідчить про появу нового наукового методу – інтегративної соціальної філософії мегаполісу.

Публікації дисерантки та автореферат відповідають основним положенням дисертації. Дисертація Препотенської Марини Петрівни «Буття людини мегаполісу (соціальні, культурні та екзистенціальні виміри)» відповідає порядку присудження наукових ступенів, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

**Доктор філософських наук,
професор, завідувач кафедри
суспільних наук Національної
музичної академії України
імені П. І. Чайковського**

Андрушенко Тетяна Іванівна

